

quitur Innocentius III, in capite *Majores*, de Baptismo. Respondeo secundo, eum qui in eo etiam statu habet peccatum originale, si in periculo mortis constituatur, jam tunc teneri se ad Deum convertere, et ad gratiam præparare, propter mortis articulum: quod si non faciat, jam tunc peccabit mortaliter, quæ solutio per se vera est, tamen posita ignorantia invincibili, vel aliquo casu fortuito, non procedit. Respondeo tertio, posito isto casu ad divinam spectare providentiam, ut nullus in eo statu moriatur. Respondeo quarto, forte potest quis mori in illo peccato, et ille vel temporales pœnas luet pro peccato veniali, et postea cum cæteris parvulis in limbum recipietur: vel perpetuo punietur levi aliqua pœna pro peccato veniali, quia nunquam satisfacit ex defectu gratiæ, juxta diversas sententias infra tractandas.

DISPUTATIO III.

DE DIVISIONE PECCATI, IN OMISSIONEM ET COMMISSIONEM.

In præcedenti disputatione explicavimus id quod formale est, in peccato scilicet deordinationem ejus, in hac vero quid sit materiale illius, nempe actus voluntatis. D. Thomas 1, 2, quæst. 71, art. 5, et 72, art. 6, de hac etiam divisione tractat.

SECTIO I.

Qualis sit ista divisio, et quomodo differant ista membra.

1. *Prima propositio.* — Prima propositio. Sufficiens et convenienter dividitur peccatum in remissionem et omissionem, ex communi sententia. Et probatur, nam peccatum est transgressio divinæ legis, dupliciter autem id contingere potest, scilicet, operando aliquid contra rectam rationem, vel non operando, quod recta ratio dicat. Primus defectus vocatur commissio, secundus omissio, inter quæ nullum est aliud membrum, quia opponuntur quasi contradictorie: habetur etiam passim in Scriptura de commissionis peccato, et passim de omissione, Jacobi 4: *Scienti bonum facere et non facienti, peccatum est illi.*

2. *Secunda propositio.* — Secunda propositio. Differunt propriè commissio et omissio, cum commissio negativo præcepto, omissio affirmativo per se opponatur. Est D. Thomæ, supra, et omnium: et probatur, quia affirmatio per se opponitur negationi, et ideo commissio,

quæ importat actum, opponitur prohibitioni negativæ, omissio vero, quæ per se consistit in non agere, per se opponitur affirmationi. Huic assertioni contradicit Gabriel, 2, d. 41, ubi vult omnem omissionem esse contra præceptum negativum, quo tenetur quis non omittere: et eadem ratione commissionem contra præceptum affirmativum, quo tenetur cavere illud malum; sed de nomine disputat, omissio enim nullo modo dici potest contra negativum præceptum, quia omissio non prohibetur, nisi affirmando, quia duæ negationes affirmant: commissio vero quodammodo dici posset contra affirmativum, non absolutum, quo teneatur quis simpliciter operari, sed quasi conditionatum, et quod ex hypothesi obliget: nam cum aliquis vult operari circa talem materiam, facta hac hypothesi, tenetur recte operari, et hoc modo qui orat sine attentione, peccatum omissionis committit, quia licet non teneatur orare, tenetur orare attente, si orat, licet etiam dici posset teneri ad non orandum illo modo: unde hæc omnia in idem redeunt. Sed modus loquendi S. Thomæ est optimus omnium: nam hæc duo præcipue intenduntur in qualibet virtute: sequi bonum, cui opponitur omissio, et fugere malum, cui opponitur commissio.]

3. *Tertia propositio.* — Tertia propositio. Differentia commissionis in moralibus, per se non est formalis, neque essentialis, sed materialis tantum: ita D. Thomas, illo art. 6. Non est autem sensus nullam omissionem et commissionem differre essentialiter; nam id plane falsum est, sed sensus est non id habere ex eo quod sunt omissio et commissio; atque adeo posse interdum esse ejusdem speciei, cujus ratio est, quia formalis ratio peccati in ordine et privatione consistit: ergo si inordinatio et carentia rectitudinis sit ejusdem rationis, peccatum erit ejusdem rationis, licet in non contingat esse actum positivum, et non in alio. Potest autem id contingere (inquit D. Thomas) cum omissio et commissio opponuntur eidem virtuti. Sed addendum est, secundum eandem rationem. Exemplum D. Thomæ est in peccato furti, et omissione restituendi, nam utrumque opponitur rectitudini justitiæ, et facit inæqualitatem eodem modo. Quod ideo addo, quia non satis est commissionem et omissionem opponi eidem virtuti, ut sint ejusdem speciei, quod aperte patet in odio Dei, et omissione amoris Dei; oportet ergo addere taliter esse contra eandem virtutem, ut eadem ratione rectitudinem ejus destruant, et hoc vocavit S. Thomas sub eodem motivo.

4. *Objectio.* — Sed contra, nam præceptum affirmativum et negativum sunt regulæ speciei differentes; ergo inordinationes contra illa, necessario etiam differunt specie. Confirmatur primo, nam vitia extreme contraria eidem virtuti differunt specie, ut dictum est: sed commissio et omissio differunt tanquam vitia extreme opposita, nam omissio semper est defectus virtutis, commissio vero excessus vitii. Confirmatur secundo, nam omissio et commissio differunt valde in ratione voluntatis; commissio enim directe voluntaria est, omissio vero indirecte. Confirmatur tertio, quia in naturalibus carere perfectione debita, et habere aliquid contra naturam differunt specie, etiam in ratione materiali: ergo similiter, etc.

5. *Responsio quorundam ad objectionem.* — Ad primum respondet D. Thomas, art. illo 6, ad 2, et ibi Cajetanus, negando consequentiam, quia peccatum non sumit speciem ex præcepto, cui est contrarium, quia id pertinet ad aversionem, sed ex objecto ad quod est conversio, sed hæc solutio, ut statim apparebit, procedit de specie positiva peccati, quæ sumitur ex objecto, potius quam de specie malitiæ. Dico ergo istam præceptorum diversitatem non semper arguere distinctionem specificam, quia affirmativum et negativum præceptum possunt per se et proxime referri ad conservandam eandem rectitudinem rationis et virtutis, ut patet de præcepto non furandi et restituendi. Ad primam confirmationem respondeo negando antecedens, nam peccatum commissionis interdum esse potest per defectum, ut sine attentione orare, et propter hanc causam, qui sine attentione orat, et recitat horas canonicas, non committit duo peccata, commissionis et omissionis; sed unicum habens unam malitiam, quia hæc ejusdem rationis est in illa commissione et omissione: e contra vero, dicit D. Thomas peccatum omissionis potest esse per excessum, et ponit exemplum in eo qui immoderate comedit die jejunii, sed forte ibi non est commissio, quia præceptum negativum est, proprie loquendo: exemplum forte esse potest, si quis ex appetitu delectabilium, vel odio insuavium, non comederet necessaria salutis, esset omissio per excessum contra temperantiam, et esset per nimium appetitum delectabilium. Ad secundam respondeo, antecedens non esse universaliter verum, ut statim patebit, licet differentia indirecte, vel directe voluntarii non semper efficiat diversitatem specificam in malitiâ morali.

6. Ad tertiam. Peccatum commissionis et omissionis quodammodo etiam differunt ex parte ejus, quod est materiale in peccato: nam commissio pro materiali semper requirit actum positivum: omissio vero non item. Hoc patet ex dictis, quia prohibitioni actus, ipse actus est, qui opponitur: at vero præceptioni actus per se satis opponitur carentia actus. Sed est advertendum circa priorem partem Dionysium Cisterciensem, ut refert Almainus, tractatu 2, cap. 10, negare commissionem semper includere actum, quia contingit aliquem peccare contra præceptum negativum solo conatu: conatus autem est quid distinctum ab actu: nam actus procedit a conatu: sed hoc intelligi nullo modo potest, nisi forte loquatur de actu exteriori: nam in interiori non potest intelligi conatus voluntatis actualis sine aliquo actu, nam ille conatus saltem est aliquod desiderium, vel cupiditas agendi, alias nihil est. De secunda parte est major difficultas, sectione sequenti, separatim tractanda.

SECTIO II.

Utrum de essentia omissionis sit aliquis actus positivus.

1. *Prima sententia affirmativa.* — Prima sententia affirmat quod sit de ejus essentia, quatenus omissio peccatum quoddam est. Eam tenet Alensis, 2 part., quæst. 130, membro 2 et 10, et divus Thomas 2, d. 41, quæst. 3, et Capreolus, d. 35, Adam, in 4, quæst. 3, Henricus, quodlibeto 12, quæst. 14. Fundamentum est, quia omissio ut peccatum, debet esse voluntaria: non potest autem esse voluta nisi per actum. Secundo, quia in peccato omissionis reperitur non tantum aversio a Deo, sed etiam conversio ad creaturas: cujus signum est, quia punitur non tantum pœna damni, sed etiam pœna sensus: sed non potest intelligi conversio ad creaturam sine actu: ergo, etc. Tertio, quando quis omittit, vel cogitat de re, quam omittit, vel non cogitat: si primum, impossibile est, quia habet actum volendi: si secundum, non peccat. Dices, poterit culpabiliter non cogitare: sed contra, nam de hoc ipso non cogitare reddit idem argumentum: et ita vel sistendum erit in aliquo actu, vel non poterit esse peccatum. Quarto, quia sine actu non potest esse meritum: ergo neque demeritum.

2. *Secunda sententia opposita.* — Secunda sententia est contraria, quæ affirmat posse esse

peccatum omissionis sine actu, ita Durandus 2, d. 35, quæst. 2, Carthusianus, quæst. 7, Argentina, d. 76, quæst. 1, art. 2, Gabriel, 2, d. 51, Major, 2, quæstione 2, Adrianus, in materia de Eucharistia, quæst. 3, ad 7, Almainus, tractatu 1, cap. 6. Fundamentum est supra insinuatum, quia peccatum omissionis tantum est *libere non agere, quod quis tenetur*, sed hoc non requirit actum: quia et liberum et voluntarium non semper requirit actum, ut supra ostensum est. Secundo, nam vel iste actus requiritur, ut sit causa omissionis, vel ut per illum sit volita ipsa omisso: non primum, quia non oportet esse aliquam causam omissionis positivam, cum ipsa sit privatio: neque secundum, quia ad non operandum non est necessaria voluntas non faciendi, sed satis est non velle facere. Quod optime patet in his omissionibus quæ non sunt peccata, quæ etiam possunt esse voluntariæ sine actu. Tertio, quia etiam si quis cogitet de præcepto, potest pro libertate sua suspendere actum, quia illi liberum est velle, vel nolle: ergo neque velle, neque nolle, et ratione hujus suspensionis omittit, et peccabit. Tertia sententia est quam D. Thomas, initio præcedentis sectionis citatus, videtur docere, et recte intellecta mihi placet.

3. *Prima propositio.*—Prima propositio. Peccatum omissionis committi posse per actum positivum, idque duobus modis, primo directe, volendo omittit quod quis facere tenetur; secundo indirecte, idque variis modis juxta diversos modos voluntatis suo loco positos: duo tamen præcipue notandi sunt. Primus est, quando quis vult hic et nunc aliquid facere, impossibile actioni præceptæ, advertendo præceptum, et incompatibilitatem, vel vincibiliter ignorando: alter modus est, quando aliquis hic et nunc vult aliquid facere quod moraliter est futurum impedimentum ad exercendam actionem præceptam, etiam in prævidendo: in his autem casibus actus ille non censetur peccatum commissionis, quia non est per se prohibitus per negativum præceptum, sed consecutione quadam per affirmativum.

4. *Secunda propositio.*—Secunda propositio. Peccatum omissionis potest esse peccatum etiam consummatum sine actu exteriori. Est per se nota, ut si quis velit non audire sacrum, nihil tamen contrarium agere illi.

5. *Tertia propositio.*—Tertia propositio. Positivus et interior actus voluntatis, non est de essentia peccati omissionis: hoc probant rationes secundæ sententiæ. Confirmatur, nam si per possibile vel impossibile aliquis non fa-

ciat, quod tenetur, hoc ipso peccat supposita cognitione, et advertentia humana, nam hoc ipso discordat a sua regula, et repugnat rationi, et voluntati divinæ: non solum autem est moraliter malam repugnare voluntati divinæ formaliter et positive, sed etiam interpretative ac privative.

6. *Quarta propositio tripartita.*—Quarta propositio est. Peccatum omissionis physice fieri posse sine actu interiori voluntatis, et forte interdum fieri, licet, moraliter loquendo, fere nunquam ita accidat, hoc modo intelligenda est doctrina D. Thomæ, supra, licet Cajetanus velit istam impotentiam esse omnino physicam. Sed probatur primo, quia nihil est, quod necessitet physice voluntatem ad efficiendum aliquem actum, etiamsi intellectus consideret, potest ergo suspendere actum. Dices: ista suspensio actus, ut sit peccatum, debet esse ex proposito voluntatis etiam humano modo. Respondeo non esse opus, ut sit humano modo, esse directa intentione, et positivo actu amatam, sed satis esse hominem ex certa scientia non operari: sicut cum homo deliberate vult, non prius vult velle, sed volendo objectum vult velle: ita in proposito non volendo virtute vult non velle. Confirmatur, nam proposito objecto futuro, verbi gratia, facere hoc crastina die, nunc suspendo omnem actum, neque nolo: ergo idem possum facere de objecto præsentem.

7. Ultima assertionis pars, quæ communis etiam est, probatur, quia si quis advertat obligationem præcepti imminere, vix potest, moraliter loquendo, non habere aliquem actum circa rem sic præceptam, quia tale objectum, et movet voluntatem, et est res, quæ valde ad ipsam pertinet; ergo moraliter non fit per meram negationem, et tota illa suspensio actus in quacumque materia est moraliter difficillima: si autem quis non advertat tunc, ut omisso sit culpabilis, necesse est illam inadvertentiam esse culpabilem, atque adeo voluntariam, et de ea procedit eadem ratio: unde tandem sistemus in aliquo actu, quo vel directe, vel indirecte fuerit volita ipsa omisso: unde etiam colligitur omissionem exteriorem non semper requirere actum interiorem concomitantem, in quo etiam differt a commissione.

8. Ad argumenta primæ sententiæ respondeo, ad primum negando voluntarium requirere actum. Ad secundum respondetur voluntatem peccando, avertit se tantum interpretative, et similiter se convertere, et ideo talem aversionem, vel conversionem non semper re-

quirere actum positivum, sed satis est virtualis voluntas, qua dum quis omittit, virtualiter vult, vel se ipsum, vel aliquid aliud plus quam Deum: unde poena sensus merito tribui potest sine actu positivo, quia hæc non respondet, actui ratione differentie positivæ, quam habet in ordine ad objectum, sed ratione malitiæ moralis, quam ex eodem objecto, vel circumstantiis habet, hæc autem malitia moralis manet in omissione pura, licet non maneat actus ut ex se patet. Ad tertium respondetur ex dictis, etiam si quis cogitet de obligatione sua simpliciter posse non efficere actum, licet id sit difficile, et ideo moraliter raro, vel nunquam contingat, ut supra etiam in conclusionibus explicuimus. Ad quartum respondet D. Thomas negando consequentiam, quia plura requiruntur ad bonum quam ad malum. Ratio differentie est, quia bonum, quod ad meritum supponitur, non consistit in privatione, sicut malum potest consistere. Petes quare hoc dicatur peccatum actuale, si in actu non consistit. Respondeo, quia ejus malitia non consistit in aliqua privatione veluti habituali per alium actum contrarium, sed in privatione actus debiti quæ etiam voluntaria actu est, vel virtute, et per hæc satis patet ad argumenta prioris sententiæ. Ad argumenta secundæ sententiæ respondeo solum probare potestatem physicam, non moralem.

SECTIO III.

Utrum actus qui fit in eo tempore, quo omittitur præceptum, et est impossibilis actu præcepto, sit peccatum.

1. *Varie sententiæ et earum motiva.*—Auctoritatis distinctio pro decisione.—Prima sententia affirmat hujusmodi actum semper esse peccatum. Ita Capreolus 2, d. 35. Fundamentum est, quia tali actu semper defuit circumstantia temporis. Favet D. Thomas, q. 2, de Malo, art. 1, ad 7, ubi inquit, etiam laudare Deum, eo tempore, quo aliud est præceptum, esse malum. Secunda sententia absolute negat illum actum ratione illius circumstantiæ esse malum, si alias ipse bonus sit ex suo genere: ita Durandus, d. illa 35, quæst. 2. Fundamentum est, quia talis actus, neque est per se malus, neque eo tempore prohibitus, nullum enim est præceptum, quo studium, verbi gratia, in die festo prohibuitur sit. Sed distinctione breviter utendum est, nam voluntas omittentis dupliciter potest ferri in actum illum impossibili-

IV.

lem actui præcepto: primo, quia antecederet eligitur, ita ut voluntas id faciendi sit causa, et ratio omittendi præceptum: secundo quasi concomitanter, vel consequenter, ut cum quis jam deliberaverit omittit, et ideo vult hoc, vel illud efficere.

2. *Prima propositio.*—Prima propositio. Ille actus, qui est causa omissionis, ipse peccatum est. Est communis et probatur, quia omnis actus liber, qui est causa peccati, est peccatum, ut patet, nam ideo consulere peccatum, est peccatum, et idem est in aliis: ratio vero est, quia agere peccatum libere, formaliter loquendo, est peccatum, sed id, quod est causa peccati, vere agit peccatum: ergo. Confirmatur, nam ille actus virtute est contra præceptum affirmativum: qui enim præcipit hic et nunc aliquid fieri, virtute præcipit, ut non fiant illæ actiones, quæ eo tempore impossibiles esse possunt cum observantia illius præcepti.

3. Sed quæres quodnam peccatum sit ille actus, et quamnam malitiam habeat. Respondeo primo illum contrahere malitiam omissionis, et sub hac ratione esse unum peccatum specie, et numero cum omissione. Hoc patet, quia in illo actu continetur formalis, vel virtualis voluntas omittendi: ergo ut sic, habet idem objectum cum omissione, atque adeo eandem malitiam et deformitatem repugnantem eidem præcepto: est ergo idem peccatum etiam in specie, quia habet inordinationem ejusdem speciei, et numeri, quia talis actus et omisso tunc fiunt, et appetuntur per modum unius, et hac ratione habent eandem numero deformitatem, qua ratione actus ille, ut sic posset dici peccatum omissionis, quia omissioni non repugnat includere aliquem actum. Secundo. Certum est illum actum, si alias ex objecto sit malus, vel contrarius virtuti, retinere propriam malitiam, ut si quis furetur tempore quo tenetur audire sacrum.

4. Difficultas vero est quando actus ille videtur bonus ex objecto, vel indifferens, ut actus studii, an habeat aliam malitiam distinctam a malitia omissionis. Ad quam solet sub distinctione responderi, nam si quis advertit se hoc tempore omittit, et ex nimio affectu ad illud opus, velit nihilominus illud exercere et sic omittit: tunc actus ille habet malitiam specie distinctam, quia vere est contra rectitudinem propriæ virtutis, et quia constituit ultimum finem in illo objecto. Si vero non advertit et ex negligentia quadam sequatur omisso, tunc dicunt non habere actum illum malitiam, præter malitiam omissionis, quia non procedit